

(naházené bez ladu a skladu, dus. vápno s jinými chemikáliemi na hromadě, papírové pytle jsou potrhány a rozmoklé). Instalace ústř. topení, jímž je skleník vybaven, chátrá a je ničeno chemicky. Kromě tohoto nepořádku není ve skleníku nic (rostliny jsou pryč)“.

Stavba zdevastované oranžerie byla ze zámeckého parku definitivně odstraněna v průběhu 60. let minulého století. V místech bývalého průčelí zbořeného oranžerie dnes stojí nově postavená zeď, oddělující zámecký park od prostoru fotbalového hřiště, které se nachází v místech bývalé zásobní a užitkové zahrady za bývalou oranžerií. Její bližší podobu snad bude v budoucnu možné vizuálně zrekonstruovat na základě několika fotografií pořízených před odstraněním oranžerie, které jsou dnes uloženy v archivu Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě.

PhDr. Jaroslav ZEZULČÍK
Zámek Kunín – Muzeum Novojičínska
jaroslav.zezulcik@muzeumnj.cz

■ Poznámky

4. Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních, 1887, s. 275.
5. Wiener illustrierte Garten-Zeitung, 1892, s. 13–14.

Obnova Minaretu v Lednicko-valtickém areálu

Historický vývoj území a stavba Minaretu

Dominující stavba Minaretu se nachází v lednickém parku za velkým Zámeckým rybníkem, kde ukončuje hlavní pohledovou osu. Stavba je součástí zámeckého areálu, roku 1995 prohlášeného za národní kulturní památku, a toto území je zároveň součástí tzv. Lednicko-valtického areálu, který byl v roce 1996 uveden na Seznam světového dědictví UNESCO. V odborné literatuře se můžeme také setkat s označením Mešita, Turecká nebo Orientální věž.¹

Lednický park patří k největším zámeckým parkům na Moravě a jeho historie sahá již do druhé poloviny 16. století. Celé území parku prošlo složitým historickým vývojem, během něž zde byly vysazovány různé exotické dřeviny a díky přítomnosti řeky Dyje se tu budovaly umělé kanály. Do 19. století se park velmi proměnil na základě módních vlivů, které přicházely z nejrůznějších částí Evropy, přičemž inspiračním

zdrojem pozdějších úprav lednického parku se staly především královské zahrady v Kew v Británii. Módní vlivy nejen měnily tvář parku, ale docházelo zde také k realizaci nejrůznějších staveb inspirovaných architektonickými styly ze všech koutů světa. Za zmínku stojí antické chrámy, obelisky, čínský pavilon či umělá skaliska s jeskyněmi. Patrně nejpozoruhodnější stavbou je právě orientální věž s mešitou neboli Minaret.

Stavba Minaretu byla zahájena v roce 1797 a dokončena roku 1804 podle projektu architekta Josefa Hardtmutha (1758–1816), který tehdy působil ve službách vládnoucího rodu Liechtensteinů. Josef Hardtmuth je autorem řady dalších staveb v Lednicko-valtickém areálu, z nichž lze zmínit například Janův hrad (1801), Belveder (1802), Nový dvůr (1809) či Rendez-vous (také nazývaný Dianin chrám, 1812). Tehdejší romantické úpravy areálu s realizací drobných staveb, které se začaly objevovat v důmyslně komponované krajině s rafinovaně upravenými průhledy, inicioval vládnoucí kníže Alois I. Josef z Liechtensteina (narozen 1759, vládl 1781–1805). Na jeho započaté dílo navázal po jeho smrti bratr Jan I. Josef (narozen 1760, vládl 1805–1836), který nechal mezi zámek a Minaretem vybudovat velký Zámecký rybník s řadou ostrůvků.²

Kolem Minaretu stávaly další doprovodné stavby, které později zanikly. Stavba původně nesloužila pouze jako vyhlídka, ale také k odpočinku šlechty při procházkách či projíždkách parkem. Později v 19. století při několika stavebních úpravách začala sloužit majitelům k ukládání suvenýrů přivezených z řady exotických cest po světě.

Stavba Minaretu byla velmi náročná. Nejprve bylo třeba upravit písčité a podmáčené podloží, protože stavba byla založena na stovkách zatlučených okutých pilotů. Na pilotech bylo položeno několik vrstev dřevěných roštů, překrytých kamennými deskami, na něž mohly teprve být založeny základy. Náročnost celé stavby si vyžádala na svou dobu obrovský rozpočet téměř milionu zlatých.³

Obnova Minaretu

Kompletní obnova Minaretu probíhala od 90. let 20. století až do závěru roku 2020 s řadou přestávek, které byly odvislé od způsobu financování z nejrůznějších programů Ministerstva kultury. Příčinou zahájení obnovy bylo statické poškození celé stavby. Nestabilita byla způsobena novou regulací Dyje, která měla za následek snížení hladiny podzemní vody v tom-

to území a tím i deformaci a rozpadání vysychajících dřevěných pilotů pod stavbou.

Během 90. let 20. století se prováděly nejrůznější průzkumy vedoucí k zahájení procesu statické stabilizace celé památky. Zároveň byla vyhotovena projektová dokumentace na kompletní obnovu celé památky, jejímž autorem byl ateliér Transat architekti pod vedením Ing. Petra Všeťečky ve spolupráci s Ing. arch. Karlem Menšíkem.⁴

Během přípravy projektové dokumentace a vyhodnocování získaných poznatků z průzkumů byla stanovena koncepce obnovy Minaretu. Východiskem této obnovy se stala poslední hodnota úprava z poloviny 19. století s tím, že diskuse se vedly nad prezentací některých starších hodnotných uměleckořemeslných prvků či výmalb, které díky starším zásahům byly již odkryty. Jednalo se například o dekorativní výmalbu středové místnosti na západní straně nebo o cviky basreliefu na východní fasádě.

Statické zajištění spočívalo v injektážích základů stavby a vytvoření monolitické betonové desky v prostoru sklepa Minaretu; zároveň došlo ke stažení celé mešity s tubusem středové vyhlídkové věže, které proběhlo v letech 1999–2000. Jelikož táhla byla navržena v místě podlahy prvního patra mešity, bylo nutné transferovat mozaikové podlahy ze všech osmi místností. Před transferováním tvořily skladbu podlahy dvě vrstvy vápenné malty s drtí na syčkém podkladu. Spodní vrstva byla hrubá v síle 3–4 cm, vrchní vrstva

■ Poznámky

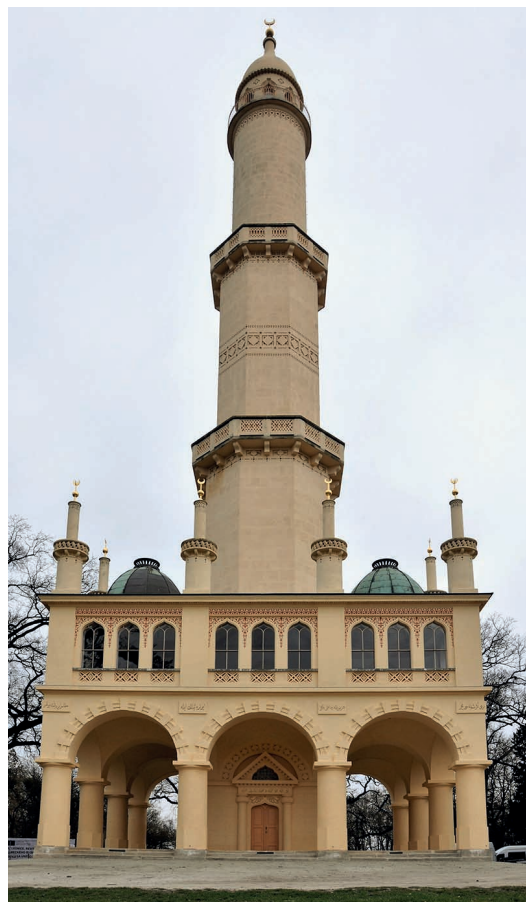
1. Pavel Zatloukal (ed.), *Lednicko-valtický areál*, Praha 2012.
2. Ibidem.
3. Zdeněk Novák, *The Minaret in Lednice na Moravě*, Brno 1992.
4. Petr Všeťečka, *Projektová dokumentace „Státní zámek Lednice – Minaret, obnova interiéru a exteriéru“ pro stavební povolení*, listopad 2007 (nová aktualizace původního projektu), NPÚ, GmŘ, archiv. – Zoja Matulíková, *Státní zámek Lednice – průzkum omítkových a barevných vrstev vnějšího pláště objektu Minaret. Průzkum barevných a omítkových vrstev interiéru schodiště a kopule Minaretu*, laboratorní průzkumy: Tatjana Bayerová – Karol Bayer, 2006, NPÚ, GmŘ, archiv. – Lubomír Konečný a spol., *SHP Lednice-Minaret (základová substrukce)*, SURPMO Brno, 1990, NPÚ, ÚOP Brno. – Z. Štefan, *Petrografická analýza*, Orlické muzeum v Chocni. – Dušan Šponer – Alois Hamrla – Bronislav Šlapanský – Lukáš Ravčuk, *Zpráva o provedení stavebně-technického průzkumu objektu Minaretu v areálu Lednického zámku*, vypracovaná firmou Stavební průzkumy, s. r. o., Šámalova 60a, Brno, prosinec 2007.

1

2

3

Obr. 1. Minaret, průčelní fasáda před obnovou po statickém zajištění. Foto: Martin Pácal, 2021.

Obr. 2. Minaret, detail střešky s věžicemi během obnovy. Foto: Martin Pácal, 2014.

Obr. 3. Minaret, celkový jižní pohled po obnově a restaurování uměleckořemeslných prvků. Foto: Martin Pácal, 2021.

jemná v síle 1–2 cm. Do vrchní vrstvy byly skládány kamínky nepravidelných tvarů různobarevných mramorů. Povrch byl broušen a leštěn. Následkem statických posunů stavby se v podlaze vytvořily výrazné trhliny. Transferování podlahy probíhalo tak, že jednotlivé plochy byly rozřezány na čtverce, které bylo možné po několika přelepech vyjmout a přemístit do restaurátorských ateliérů, kde došlo k odstranění vrstvy hrubého vápenného tmelu, očištění rubu, injektování trhlin, byly sundány přelepy a očištěn líc, zpětně vlepeny vypadlé kamínky a po provedení statických prací byla mozaiková podlaha osazena zpět a provizorně překryta dřevěnými deskami. K finálnímu restaurování mozaikové podlahy došlo až v letech 2014–2015.⁵

Na obnově celé stavby se postupně vystřídal řada firem, a to kvůli skutečnosti, že obnova byla realizována po etapách v dlouhém časovém úseku. Největší objem prací prováděla Stavebně-restaurátorská huť Archatt se sídlem v Brně, firma HB delta, s. r. o., ze Vsetína a v neposlední řadě celá plejáda restaurátorů a kameníků. Po statickém zajištění stavby byla obnova zahájena vyhlídkovou věží včetně všech tří ochozů, následovala obnova střešního pláště a krovu, restaurování kamenných věžic, řemeslná repase oken a restaurování interiérů prvního patra mešity. Na závěr proběhla obnova fasád mešity včetně loubí s kamennými stupni, restaurování výmalby schodiště věže a obnova vstupu do sklepa.

Obnova barevnosti a reliéfní výzdoby

Plášť věže a ochozů je tvořen z vápencových bloků, spodní část mešity a loubí je opatřena omítkami. Na sloupech jsou omítky pemrlované. Průzkum barevných vrstev fasády prokázal, že celá stavba měla na sobě monochromní vápenný nátěr okrové barvy. Na klenbách v loubí se zespodu nachází iluzivní kvádrování. Dále by-

lo průzkumem zjištěno, že ve cviklech mezi okny představoval původní výzdobu basrelief tvořený rozvilinami, který byl hluboký několik centimetrů a povrchově opatřený včetně hloubky vápenným nátěrem v okrové barvě. V další fázi výzdoby byl tento basrelief vyplněn maltovinou a překryt tenkou vrstvou omítky opatřenou vápenným nátěrem stejné barevné vrstvy jako předtím. Poslední úprava spočívala v přetažení fasády jemnozrnnou světlou omítkou pojenou vzdušným vápnem. Závěrečný vápenný nátěr byl probarven žlutým okrem. Na této vrstvě byly vytvořeny dekorativní rostlinné motivy opět v místě cviklů oken a ve vlysu nad nimi. Zároveň bylo zjištěno, že v době prezentace basreliefů měla okna zcela jiný tvar a kolem nich pravděpodobně probíhala profilovaná šambrána. Horní profil oken byl původně oblý, v současnosti má tvar oslího hřbetu. Malovaný dekor nad okny vznikl při druhé etapě úprav fasád Minaretu v letech

■ Poznámky

5. Plotica, *Restaurátorský záměr transferování mozaiky z Minaretu*, 15. 11. 1999.

4

Obr. 4. Minaret, pohled jižní, stav s defekty, výkres č. 14, aktualizovaný jednodušňový projekt pro stavební povolení s náležitostmi tendrové a prováděcí dokumentace, listopad 2007, měřítko 1 : 50. Vypracovali: Ing. Petr Všecký, Ing. arch. Karel Menšík, Transat architekti.

1890–1897, kdy pravděpodobně došlo také k výměně okenních výplní. Okna jsou v současnosti trojosá, s dolní částí posuvnou nahoru. Jelikož mají jednoduché zasklení, byl již tehdy kondenzát zachytáván do měděného žlábku, který je upevněn na okenní rám v interiéru a vyveden úzkou trubičkou skrze zeď ven před fasádu. Při současné obnově vnějšího pláště Minaretu se ctíla poslední úprava z konce 19. století; zároveň bylo rozhodnuto, že na východní straně nad pravým oknem, kde byly nejvíce degradované omítky, bude analyticky prezentována úžasná filigránská práce zpracování basreliéfu pro návštěvníky a odbornou veřejnost.⁶

V arkádě na východní a západní stěně se nacházejí arabské nápisy provedené formou zahloubeného reliéfu. Restaurátorský průzkum zjistil, že zvýraznění nápisu v reliéfu bylo provedeno zelenou barvou obsahující olovnatou bělobu, pruskou modř, přírodní baryt, okry, kostní čern aj. Na nápisové desky, ale i portál je použit převážně sádrový materiál. Sádra je použita i na odlišných dekorativních květech nacházejících se na podhledu římsy. Zde se střídají dva typy květů. Sádrové odlitky byly velmi poškozené, některé části zcela chyběly, a byly narušeny korozí

železných skob, kterými byly přichyceny. Z důvodu značného poškození a množství chybějících kusů se podařilo zachránit pouze několik, které jsou umístěny na východní straně; na ostatní strany byly vyrobeny kopie. Povrch byl opatřen okrovým nátěrem jako celá fasáda, a to na základě zjištěného průzkumu na povrchové barevnosti.⁷

Obnova střešního pláště a věžic

Ve zcela špatném stavu byl také střešní plášť včetně lemujících dvanácti kamenných věžic. Střecha je pokryta měděným plechem, a to nejen na nárožních kupolích, ale i na pultových střechách. Z mědi jsou vyhotoveny i dekorativní koruny na kupolích. Střecha byla v minulosti různě opravována, proto se na ní nacházejí v správy z různých časových fází. I přesto docházelo k masivnímu zatékání do krovu a přes stropní konstrukce až do malovaných místností. Tato skutečnost v minulosti způsobila na několika místech takový havarijný stav, že se stropy svěsily a hrozilo dokonce jejich prolomení. Proto byly stropy v těchto poškozených místech podepřeny výdřevou. V rámci obnovy krovu a stropních dřevěných trámů, kde docházelo k lokálním výměnám dřevěných prvků, se muselo na třech místech přistoupit k transferování výmalby včetně omítkové vrstvy.

Součástí obnovy střešního pláště bylo restaurování dvanácti kamenných věžic, v jejichž vrcholu jsou železné korouhve s půlměsícem. Tyto práce byly prováděny v letech 2013–2014. Ka-

menné věžice jsou vyrobeny z mušlového vápence a skládají se z několika kusů. Základnu tvoří čtvercový podstavec, na němž stojí tři válce, z nichž každý se skládá ze dvou kusů spojených ve spáře železnou kramlí. Dva spodní válce jsou hladké, třetí je zdoben ornamenty a na vrchní hraně rozšířen zasazenými krakorci, na nichž je položen disk o výšce 46 cm, zdobený na svislé ploše stylizovanými štrápci. Tento disk je opět složený ze dvou dílů s horní plochou upravenou do spádu. Ve středu disku je umístěn sloup o průměru 50 cm, složený ze dvou dílů, který je osazen na železně trny. Horní díl je opatřen římsou a pod římsou je zdoben ornamentem. Na vrcholu věžice je umístěn pozlacený hrot s koulí a půlměsícem. Celková výška věžice je 552 cm. Před restaurováním byly věžice silně degradované, povrch napaden biologickými nečistotami, spáry vyplněné nevhodnou maltou, destrukci kamene způsobovaly především korodující železné kotvy. Restaurátorský zásah spočíval v kompletním rozebrání, kovové čepy a kramle byly vyměněny za nerezové, některé velmi poškozené díly byly nahrazeny kopiemi

■ Poznámky

6. Zoja Matulíková, *Státní zámek Lednice – průzkum omítkových a barevných vrstev vnějšího pláště objektu Minaret. Průzkum barevných a omítkových vrstev interiéru schodiště a kopule Minaretu, laboratorní průzkumy*: Tatjana Bayerová – Karol Bayer, 2006, NPÚ, GmŘ, archiv.

7. Ibidem.

5

6

7

8

Obr. 5. Minaret, mozaiková podlaha po vrácení transferovaných dílů zpět, s patrným rozsahem řezů provedených pro transferování, viditelné jsou trhliny způsobené statickým poškozením celé stavby. Foto: Martin Pácal, 2015.

Obr. 6. Minaret, mozaiková podlaha po celkovém restaurování transferovaných dílů. Foto: Martin Pácal, 2016.

Obr. 7. Minaret, stav nárožní místnosti F s kupolí v průběhu stavebních a restaurátorských prací. Foto: Martin Pácal, 2014.

Obr. 8. Minaret, detail stropu s kupolí v nárožní místnosti H po restaurování. Foto: Martin Pácal, 2016.

z mušlového vápence (lom St. Margarethen v Rakousku), povrch kamene byl očištěn, konsolidován, byly odstraněny nevhodné doplňky a nahrazeny novými, probarvenými ve hmotě. V místech, kde chyběly větší části, byly doplněny vložky z vhodného kamene. Po znovusestavení věžič byl povrch opatřen monochromním nátěrem v odstínu fasády Minaretu. Zároveň byly restaurovány korouhve s makovicí a pŭlměsícem. Na nárožních věžičích se nacházejí korouhve se zdvojeným pŭlměsícem, ostatní korouhve mají pŭlměsíc jednoduchý. Tělo korouhve tvoří makovice na podstavci, na kterou navazuje pŭlměsíc s podstavcem, vše vyhotoveno ze zlacené mědi. Osu korouhve tvoří kovová hrotnice. Makovi-

ce byly poškozeny hlavně střelnými ranami, které způsobily jejich deformaci, čímž docházelo k zatékání vody a silné korozi. Při restaurování došlo k sejmutí korouhví, ke kompletnímu rozebrání a k cizelérskému vyrovnání deformovaných míst do vhodného tvaru. Poškozené spoje byly znovu zapájeny a otvory zajištěny pájenou plombou. Některé makovice musely být nově vyrobeny. Na závěr byl povrch znovu vyzlacen 24karátovým plátkovým zlatem na mixtion.⁸

Obnova interiérů

Za asi nejimpozantnější a nejhodnotnější lze považovat interiéry Minaretu, sestávající z osmi místností v prvním patře mešity. Jednotlivé místnosti obklopují dokola vnitřní tubus schodiště. Místnosti jsou navzájem propojeny vstupy, jejichž ostění je z umělého mramoru a horní část zakončena tvarem oslího hřbetu. V okosených nárožích schodiště se nacházejí malé úzké chodbičky, které propojují protilehlé místnosti. Před obnovou byly tyto prostory druhotně zazděné, v rámci obnovy se znovu zpřístupnily. V některých z nich se na původních omítkách nacházejí dobové nápisy. Nárožní místnosti jsou zastropeny kupolemi, mezilehlé místnosti mají rovné stropy. Ve všech místnostech jsou mozaikové podlahy s různě pestrými vzory in-

spirovanými orientálními motivy. Stropy a stěny jsou hojně zdobeny dekory za použití různých materiálů. Současná výzdoba interiérů je stejně jako mozaiková podlaha inspirována orientálními motivy. Restaurátorské průzkumy zjistily, že se nejedná o původní výzdobu z doby výstavby Minaretu, ale o pozdější úpravy, které začaly v letech 1843–1847, kdy došlo k odstranění štukových profilací na stropěch a výzdoby z postranních zdí včetně lišt, přičemž povrch stávajících omítek s výzdobou byl pekován a opatřen tenkou vrstvou štukové omítky s monochromním bílým vápenným nátěrem. Pravděpodobně v této etapě došlo k zazdění vstupů do úzkých chodbiček. V letech 1868–1870 se uskutečnily další úpravy interiérů, a to včetně oken, dveří a podlah; kolem oken vznikly vertikální sádrové lizény, ve vstupech ostění z umělého mramoru, byly realizovány polychromované dřevěné lišty,

■ Poznámky

8. Přemysl Blažik, *Restaurovatelský záměr – Státní zámek Lednice, Minaret*, říjen 2013, NPÚ, GnŘ, archiv. – Přemysl Blažik, *Restaurovatelská zpráva – Státní zámek Lednice, Minaret – Věžice*, prosinec 2014, NPÚ, GnŘ, archiv. – Radka Levinská, *Restaurovatelská zpráva – Korouhve s pŭlměsícem na Minaretu – zámek Lednice*, 2014, NPÚ, GnŘ, archiv.

konzoly, žebroví zdobené barevnými sklíčky, kartonové dekorace. Autorem tohoto konceptu a malířského řešení byl vídeňský malíř Josef Geyling. Stěny v místnostech dostaly monochromní nátěr, aby přílišná barevnost a členění nektrastovaly s novým umístováním loveckých a cestovatelských trofejí a suvenýrů z liechtensteinských sbírek.⁹

V rámci projektové dokumentace byly místnosti označeny písmeny A, B, C, D, E, F, G, H. Stav místností byl velmi špatný a samotná výzdoba byla ve zcela havarijním stavu. Velmi poškozené byly omítky s výmalbami – do výměny napadených stropních trámů byly tyto stropy podepřeny dřevěnou výdřevou; totéž se týkalo i ostění s umělým mramorem, kde jejich uvolnění bylo způsobeno statickým narušením stavby. K restaurování místností došlo v letech 2014–2015.

Koncepce restaurátorského zásahu byla zvolena tak, že byla restaurována poslední hodnotná úprava z 60. let 19. století, vytvořená malířem Josefem Geylingem, přičemž v místnosti E byla analyticky prezentována nejstarší výmalba z doby výstavby Minaretu. K analytické prezentaci původní malířské výzdoby v místnosti E bylo přistoupeno proto, že poslední výzdoba z 60. let 19. století nebyla v této místnosti dochována ani z 50 %, strop musel být z jedné třetiny transferován, čímž byly zbytky této poslední malby odstraněny, aby bylo možné transferovat původní výmalbu s omítkou, a v neposlední řadě je přesný koncept této výzdoby daleko lépe zachován v protilehlé místnosti. Do budoucna by bylo možné provést v případě potřeby zpětnou rekonstrukci výmalby.

Transferování výmalby bylo provedeno již v roce 2012 kvůli tehdy prováděným pracím na obnově krovu a stropních konstrukcí, které byly silně napadeny dřevokaznými houbami. Transfery byly provedeny v místnostech E, F a H. Transfer největší plochy se uskutečnil v místnosti E, a to technikou stacco.¹⁰

Během restaurátorských prací byly transfery vráceny na původní pozice, kde již byly obnoveny stropní trámy, včetně dřevěného podbití a rákosových rohoží. Samotné restaurování výmalby bylo realizováno standardním způsobem. Postupně proběhlo zpevnění a ukotvení uvolněné malby a omítek, čištění malby od povrchového znečištění a prachových depozitů, injektáž vzdutých omítek, rekonstrukce chybějících omítek, tmelení defektů, retuš a závěrečná fixáž. Novodobé tapety po filmařích, které se nacházely na stěnách některých místností, byly odstraněny, povrch očištěn a omítky opraveny. Násled-

ně byla na stěnách provedena rekonstrukce monochromních nátěrů podle zjištěných restaurátorských nálezů, buď v šedomodré barvě, nebo ve světlém okru. V sondách, kde byla odhalena starší výzdoba a mělo dojít k jejímu překrytí, byla tato výmalba zajištěna 2–5% roztokem Paraloidu B72. Na štukových prvcích a malbě bylo restaurováno i zlacení. Poškození zlacení se projevilo uvolněním a popraskáním povrchu, některá místa byla mechanicky sedřena nebo druhotně opatřena bronzováním. Restaurování zlacení spočívalo v podlepení a zpevnění uvolněných vrstev, odstranění bronzů, vyčištění zlacení, doplnění podkladu tmelením a křídováním a jejich broušení, polimentování, položení plátkového zlata, leštění a na závěr lehkém patinování doplněných částí.¹¹

Nálezy původní výmalby z roku 1802 a její celoplošný odkryv v místnosti E nám dokládají, že se jednalo o velmi filigránskou dekorativní výmalbu provedenou kombinací šablonové malby s malbou z ruky. Každá místnost má originální rozvrh jak po stránce dekoru, koncepce, tak i barevnosti. Jediným společným prvkem je kompoziční řešení ploch. Plochy stěn jsou opatřeny základním barevným podkladem a rámovány ozdobnou bordurou s drobným vegetativním dekorem. Uvnitř rámu se nacházejí vyzlacené nápisy provedené arabským písmem. Po obvodu se na zdech místností nachází soklová partie. Původní výmalba stropů se dochovala pouze v místnostech A a E, v ostatních byla v rámci pozdějších úprav odstraněna. Z těchto dvou dochovaných stropů lze soudit, že i zde byl rozvrh výmalby proveden velmi promyšleně, s perfektně provedenou filigránskou dekorativní výmalbou. Vnitřní plocha stropu je monochromní, v místnosti E členěná pravidelnými pruhy. Obvod plochy je orámován barevnou dekorativní bordurou, uprostřed stropu se nachází malovaná rozeta.

V protilehlých místnostech jsou stropy doplněny o výzdobu dřevěných prvků, ať to jsou rozety různých velikostí, konzoly, žebra či lišty. Všechny tyto prvky pocházejí z úprav v letech 1843–1870. Dřevěné prvky mají křídový podklad, na kterém je provedeno olejové zlacení plátkovým zlatem nebo barevná polychromie. Prvky před restaurováním byly silně zanesené prachovými depozity a některé čučky zcela chyběly. Nově vyrobené čučky byly provedeny opět ze dřeva, podklíženy kožním kličem, křídovány boloňskou křídou, broušeny, byla upravena savost křídý a barevnost podkladu, na závěr byl povrch dle potřeby opatřen polychromií nebo vrstvou mixtionu a zlacen plátkovým zlatem od-

povídající barevnosti. U dřevěných prvků byla dochovaná polychromie restaurována včetně zlacených částí.¹²

Na dřevěných prvcích byly původně upevněny skleněné kameny různých velikostí, převládající barevnosti čiré nebo zelené. V kupolích byly kameny upevňovány přímo na omítku, a to pomocí dřevěných kolíků zapuštěných pod omítku, v jejichž středech byl otvor na protažení drátků, které přichycovaly jednotlivé kameny. Kameny měly po obvodu vyvrtané čtyři otvory na protažení drátků. Dochovalo se pouze několik kusů, podle kterých bylo možné zhotovit repliky. Nové kameny byly vybroušeny z čirého skla podle dochovaných předloh a zespodu (na nepohledové straně) byly opatřeny vrstvou stříbra způsobující efekt zrcadlení. Stříbrný podklad byl identifikován na dochovaných kusech po čištění a provedení restaurátorského průzkumu. Kameny byly zpátky na omítku upevněny původním způsobem, tj. na dřevěný kolík pomocí drátků, které byly použity nerezové místo železných. Na dřevěné prvky byly kameny přichyceny opět lepením.¹³

Ve dvou místnostech s klenbou ve štukové liště lemující vnitřní zrcadlo se dochovaly pásy malovaného dekoru na kartonu. Na stropě vedle kupole se dochovalo několik kusů malých šablonových dekorů. První typ je šablona provedená v bílé barvě s modrým ornamentálním

■ Poznámky

9. Zoja Matulíková – Tomáš Mayer – Sabina Dvořáková, *Státní zámek Lednice – Minaret. II. etapa – průzkum omítkových a barevných vrstev interiéru mešity*, laboratorní průzkumy: Tatjana Bayerová – Karol Bayer, říjen 2007, NPÚ, GnŘ, archiv. – Dalibor Hodeček, *Stavební dějiny Minaretu v Lednici – rešerše archivních pramenů a literatury*, červenec 2007.

10. Jiří Látal, *Zpráva o transferování částí nástropních maleb v místnostech E, F, H v Minaretu*, říjen–listopad 2012, NPÚ, GnŘ, archiv.

11. Pavel Kučera, *Restaurátorská zpráva obnovy interiérů II. NP, nástěnná malba a nástropní malba v Minaretu*, 2015, NPÚ, GnŘ, archiv. – Martin Čihalík – David Štusák – Marcela Sloupová, *Restaurátorská zpráva obnovy interiérů II. NP – zlacení, Lednice, zámek – Minaret*, 2015, NPÚ, GnŘ, archiv.

12. Martin Zmeškal – Eva Lattová – Radka Zahradníková, *Restaurátorská zpráva – restaurování zlacených dekorativních žezeb a lišt z interiéru Minaretu v Lednici*, leden 2015 – květen 2015, NPÚ, GnŘ, archiv.

13. Petr Coufal, *Restaurátorská zpráva – Státní zámek Lednice – Minaret, umělé drahokamy*, 14. 6. 2015, NPÚ, GnŘ, archiv.

9

10

Obr. 9. Minaret, detail fasády před obnovou s odhaleným původním dekorem basreliéfu. Foto: Martin Pácal, 2018.

Obr. 10. Minaret, místnost E po restaurování původní výzdoby z roku 1802 na stěnách a stropu. Foto: Martin Pácal, 2016.

dekorem zdobeným červenou barvou. Druhým typem je dekorace drobných rozměrů, provedená v bílé barvě, zdobená geometrickými motivy v černé a tmavě červené barvě. V obou případech je podložka vyrobena z kartonu kaširovaného ze dvou vrstev, tloušťky okolo 2 mm. Dekorace jsou adjustovány pomocí hřebíčků. Před restaurováním byly povrchově silně znečištěné vrstvou prachu a zateklinami, byly velmi deformované, mechanicky poškozené trhlinami, barevná vrstva byla poškozena krakelací, pojiva barvy byla degradovaná. Někde se nacházely starší opravy s použitím přelepů z plátna. Restaurovatelský zásah spočíval nejprve v oboustranném odstranění prachu vysavačem s jemným kartáčkem, očištění pomocí speciálních gum a dočištění některých míst skalpelem. Následovalo vodné čištění provedené pouze lokálně, protože malované části jsou rozpustné vodou. Velmi poškozená místa barevné vrstvy byla fixována, trhliny a křehké části kartonu byly podlepeny nebo kaširovány pomocí japonského papíru různých gramáží. Chybějící místa kartonu byla doplněna papírovinou. Veškeré okraje byly zpevněny japonským papírem a provedena retuš. Na závěr byly jednotlivé díly spojeny přelepem z japonského papíru a takto zrestaurované kartony vráceny zpět na původní místo.¹⁴

Restaurováno bylo všech osm portálů mezi místnostmi, vyhotovených z umělého mramoru. Každý portál je složen z osmi bloků. Vlivem statických poruch došlo k prasknutí některých bloků nebo k jejich vychýlení. Další poškození byla způsobena vlhkostí a mechanicky návštěvníky.¹⁵

Restaurování mozaikových podlah

V neposlední řadě byly restaurovány mozaikové podlahy. Jak již bylo řečeno na začátku, mozaikové podlahy byly po nutném transferování vráceny zpět, ale tak, že byly pouze jednotlivé díly položeny na nový betonový povrch. Samotnému restaurování předcházely náročné doplňující průzkumy vedoucí nejen k zjištění stavu podlahy od doby transferování, ale i k upřesnění restaurátorské koncepce. Jednotlivé díly podlahy byly znečištěny prachovými nečistotami a olejovými skvrnami a poškozeny ztrátou malty mezi kameny, prasklinami v maltové části mozaiky, proslápním měkkých kamenů, uvolněním jednotlivých kamenů, úplnou ztrátou kamenů v některých částech mozaiky, ztrátou kamenů i s ložnou maltou či ztrátou materiálu v řezných spárách, což způsobilo výškové nuance a tvarové deformace jednotlivých dílů. V neposlední řadě došlo ke zplisnění přelepů.

Koncepce restaurátorského zásahu byla stanovena tak, že dojde ke stabilizaci stavu jednotlivých dílců, k doplnění chybějících partií mozaiky a vyspárování spár mezi jednotlivými dlaždicemi transferů za případného rozebrání problematických spojů, s cílem zajistit plynulou návaznost jednotlivých dílců. Restaurátorské práce byly zahájeny nejprve vyjmutím rozřezaných kamínků, odstraněním popruhu po osazování transferů ze spár, zpevněním ložné malty mezi základovou deskou a spodní plochou betonové dlaždice. Zpevnění probíhalo opakovanou injektáží spár mezi dlaždicemi. Dutiny byly vyplněny modifikovanou minerální injektážní směsí. Následně byly vytvořeny přelepky na líci mozaiky, které vyztužily celou dlaždici, aby se nerozlomila při opětovném vyjmutí. K vyjmutí došlo pouze u těch dlaždic, kde byly zjištěny velké výškové rozdíly. Následně byla měkká vápenná malta z rubu dlaždice mechanicky odstraněna. Jednotlivé kusy prasklých a rozlomených dlaždic byly slepeny zahuš-

těným lepidlem na bázi epoxidové pryskyřice. Očištěný rub originální vrstvy byl zpevněn opakovanou penetrací 5% a následně 10% roztoku akrylátové pryskyřice v lihu. Líc betonových dlaždic, které měly vyhovující pevnost, byl přebroušen a penetrován konsolidantem (adhezivním můstkem) dodávaným k použitému komerčnímu lepidlu na lepení přírodního kamene. Betonové dlaždice, které praskly a drolily se, byly vyjmuty a otvory po nich byly dolity potěrovým betonem. Na základě zaměření byly dlaždice osazeny zpět do továrně vyráběného lepidla určeného k lepení přírodního kamene tak, aby byla respektována poloha dlaždice z předchozího restaurování. Přelepky včetně vyztuží byly odstraněny z líce mozaiky. Zbytky pojiva přelepů byly naměkčeny tlakovou párou a odsáty. Chybějící místa byla podtmelena minerálním tmelem na bázi transcementového vápna. Do stejného typu maltoviny byla doskládána mozaika z přírodních kamenů, které byly vybírány do aktuální barevnosti a tvaru. Spáry byly vyplněny maltovinou na stejné bázi jako ložná malta. Malta byla doplněna barevnou drtí z přírodních kamenů. Doplněná místa byla několikrát přebroušena a tmelena. Trhliny v dlaždicích se injektovaly 5% a 10% roztokem akrylátové pryskyřice v lihu. Zpevněné trhliny byly následně

■ Poznámky

14. Jana Dřevíková, *Restaurovatelská zpráva – restaurování papírové tapety a dekorace stropu, Minaret, Lednice*, červen 2015, NPÚ, GmŘ, archiv.

15. Jindřich Martinák, *Závěrečná restaurátorská zpráva obnovy interiéru II. NP – umělé mramory*, 2015, NPÚ, GmŘ, archiv. – Martin Čihalík – Mario Král – Jindřich Martinák – Pavel Kučera – Jana Dřevíková, *Restaurovatelský záměr obnovy interiéru II. NP, umělé mramory, nástěnná a nástropní výmalba, polychromie dřevěných prvků*, 2014, NPÚ, GmŘ, archiv.

1

2

přetmeleny spárovací hmotou. Celý povrch byl jemně přešetřen diamantovým brusivem v plastu s vodním chlazením. Skvrny penetrovaných nečistot byly odstraněny opakovanými kompresními zábaly izopropanolu. Lokální barevná disharmonie mezi prochozenými místy, doplňky a původní dlažbou byla místy retušována anorganickými pigmenty. Celý povrch byl zpevněn a zároveň izolován 2,5% roztokem akrylátové pryskyřice v lihu. Na závěr restaurátorského procesu byla aplikována vrstva tvrdého vosku.¹⁶

Závěr

Stavba Minaretu, která je hlavní dominantou lednického zámeckého parku, představuje výjimečnou architektonickou památku v našem prostředí. Současná obnova této unikátní stavby, která trvala necelých třicet let a byla dokončena v závěru roku 2020, odráží určitý vývoj památkové péče a jejích principů, nebo spíše reprezentuje jeden z možných způsobů, jak k takové obnově přistoupit. Z dnešního hlediska se jako nejvíce diskutabilní jeví statické zajištění celé stavby, které zapříčinilo velmi razantní zásah nejen do historických konstrukcí, ale vedlo i k drastickému transferování všech mozaikových podlah a vzniku železobetonové monolitické desky v celé ploše sklepa pod Minaretem. S odstupem času si klademe otázky, zda bylo nutné provést tak razantní statické zajištění, případně zda existovala v té době jiná, citlivější řešení. Zvolilo by se v dnešní době méně invazivní řešení? Pokud by se tehdy tato statická zajištění neprovedla, stál by Minaret ještě v současnosti? Podobných otázek si můžeme pokládat celou řadu. Každopádně to byl jeden z přístupů, který se tehdy nabízel a v daných podmínkách za omezených finančních prostředků byl reálně proveditelný. Na druhé straně se nyní podařilo restaurovat veškeré poškozené

uměleckořemeslné prvky a tím potlačit či úplně skrýt tyto novodobé zásahy. Dnešní návštěvník Minaretu například vůbec nepozná, že mozaikové podlahy byly kompletně rozřezány a transferovány nebo že úžasně malované stropy byly dřív na několika místech zcela propadlé.

V současnosti je Minaret v letní sezóně návštěvníkům plně zpřístupněn. To se týká nejen vyhlídkové věže, ale rovněž probíhají komentované prohlídky v interiérech prvního patra mešity. Zde jsou skupiny turistů regulovány tak, aby nedocházelo k značnému namáhání zrestaurovaných mozaikových podlah.

Minaret je ve správě Národního památkového ústavu, územní památkové správy se sídlem v Kroměříži, která ve spolupráci s kastelánkou Ivanou Holáskovou z lednického zámku připravuje další projekt na obnovu přilehlých ploch s úpravou terénu a vegetačních prvků.

Příspěvek vznikl na základě podpory řešení projektu Hardtmuth: od uhlu k tužkašskému impériu (DG18PO20VV003) z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II), financovaného Ministerstvem kultury ČR.

PhDr. BcA. Martin PÁCAL
NPÚ, Generální ředitelství
pacal.martin@npu.cz

■ Poznámky

16. Josef Červinka, *Závěrečná restaurátorská zpráva k restaurování transferovaných mozaikových podlah*, únor 2017, NPÚ, GnŘ, archiv.

Obr. 1. Josef Hardtmuth, *Památník otci a bratřím nad Valticemi (kolonáda)*, 1817–1823. Foto: Roman Zámečnick, 2019.

Obr. 2. Josef Hardtmuth, *zámek Janův hrad*, 1807–1810. Foto: Roman Zámečnick, 2019.

25 let na Seznamu světového dědictví – Lednicko-valtický areál

V roce 2021 uplynulo 25 let od zápisu Lednicko-valtického areálu na Seznam světového dědictví. Tímto zápisem, kterému předcházelo mj. srovnání s dalšími památkami na mezinárodní úrovni, byla uznána jeho výjimečná světová hodnota. Za tu dobu se s ním seznámily miliony českých a zahraničních turistů, proto ho lze považovat za jednu z nejvýznamnějších součástí kulturního bohatství národa.

V krajině, která je dnes na celém světě známa pod názvem Lednicko-valtický areál (LVA), se za dob působení knížecího rodu Liechtensteinů uplatnil typ anglo-čínské zahradní tvorby, a to nejdříve v zámecké zahradě v Lednici. LVA na Seznamu ovšem prezentuje krajinu komponovanou. Jedinečná světová hodnota statku tkví mj. v tom, že se typ anglo-čínské zahrady postupně velkoryse rozšířil na rozsáhlé území v okolí obcí a měst Lednice, Hlohovec, Podivín, Valtice a Břeclav, v rozsahu, formách a proporcích nebývalých.

Tím vznikl typ tzv. okrasného statku (*ferme ornée*), který svou formou a rozlohou nemá jinde ve světě paralely.

Ojedinelý soubor solitérních staveb (zámek Belveder, obelisk, Nový Dvůr, Lovecký zámek, zámek Janův hrad, chrám Diány, kolonáda, zámek Pohansko, zámek Lány, Rybníční zámek, Apollonův chrám, Chrámek Tří Grácií, Hra-